

ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΑΘΗΝΑ ΒΟΥΓΙΟΥΚΑ

Ο Ζορμπάς είναι πηγή ζωής

"Πηγή ζωής" χαρακτηρίζει το μυθιστορηματικό Αλέξη Ζορμπά η συγγραφέας Αθηνά Βουγιούκα η οποία επί χρόνια μελετάει το έργο του μεγάλου δημιουργού Νίκου Καζαντζάκη. Με αφορμή την εκδήλωση - αφιέρωμα, που θα πραγματοποιηθεί απόψε το βράδυ στις 8.30 στο Πνευματικό Κέντρο Χανίων, για τα 50 χρόνια από το θάνατό του μεγάλου Κρητικού συγγραφέα οι "Διαδρομές" μίλησαν με την κα Βουγιούκα για τη γοητεία του μυθιστορηματικού Ζορμπά, για τις "παραμορφώσεις" από την κινηματογραφική μεταφορά, αλλά και την έλξη που ασκούσε στο συγγραφέα ο κόσμος της δράσης.

• Το βιβλίο "Βίος και η πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά" είναι ίσως το πιο γνωστό έργο του Καζαντζάκη στο ευρύ κοινό. Παράλληλα, ο μυθιστορηματικός χαρακτήρας του Α. Ζορμπά χρησιμοποιήθηκε σαν μοχλός ανάπτυξης της τουριστικής βιομηχανίας της χώρας μας αλλά και της διαμόρφωσης μιας ελκυστικής - εμπορικά νεοελληνικής ταυτότητας. Πόσο εύκολο είναι να μιλήσει κανείς για την αξία του συγκεκριμένου βιβλίου μετά από αυτές τις "παραμορφώσεις" που έχει υποστεί;

Η παραμόρφωση ή οι παραμορφώσεις οφείλονται στην ταινία και τον τρόπο που ο σκηνοθέτης της ταινίας μεταχειρίστηκε το έργο. Συμβαίνει αυτό με τα μυθιστορήματα. Συνήθως, οι ταινίες που βασίζονται σε αυτά είναι πολύ κατώτερες από το βιβλίο το ίδιο. Σπάνια ξεπερνάει η ταινία το βιβλίο. Στην περίπτωση μας έχουμε να κάνουμε με ένα πολύ φιλοσοφικό μυθιστόρημα και φυσικά η ταινία είναι μια πολύ εμπορική ταινία. Γοητευτική, με πολύ καλούς ηθοποιούς, με εκείνη την εκπληκτική ομοιότητα του Άντονι Κουίν με τον πραγματικό Ζορμπά αλλά και με αυτόν που περιέγραψε ο Καζαντζάκης στο μυθιστόρημα. Πλην όμως, το μυθιστόρημα μένει πίσω και δυστυχώς δημιουργήθηκε μια ολόκληρη αλυσίδα αντιδράσεων στον ελληνικό χώρο και κατάντησε αυτό το βιβλίο που είναι εξαιρετικό μυθιστόρημα με βαθιά σκέψη και πολλαπλές φιλοσοφικές προεκτάσεις να είναι φολκλορικό και κάτι μεταξύ σοβαρού και αστείου.

• Οπότε η μεταφορά του μυθιστορηματος στην οθόνη από τον Μιχάλη Κακογιάννη το 1964 αφαιρέσε δύναμη από το λογοτεχνικό έργο.

Βεβαίως, και συνήθως έτσι γίνεται. Έχω ένα αντίθετο παράδειγμα, που επιβεβαιώνει τον κανόνα, τη νουβέλα "Θάνατος στη Βενετία" του Τόμας Μαν.

Πάνω σε αυτή στηρίχθηκε ο Βισκόντι και στην ταινία έχουμε μια σαφή βελτίωση όπου η ταινία ξεπερνάει κατά πολύ το κείμενο στο οποίο στηρίχθηκε. Εδώ όμως όχι.

• Πού κατά τη γνώμη σας οφείλεται η τεράστια απήχηση και γοητεία που ασκεί ο μυθιστορηματικός χαρακτήρας Ζορμπάς;

Η δύναμη του χαρακτήρα οφείλεται πρώτα από όλα στο ότι είναι πηγή ζωής. Στο δυναμισμό του που είναι η ζωή η ίδια. Ξεπερνάει τα συνηθισμένα όρια του λεγόμενου ζωντανού και δραστήριου ανθρώπου και παίρνει άλλες διαστάσεις. Ενσωματώνει κατά τη γνώμη μου τη ζωική ορμή του Μπερξόν. Ο Καζαντζάκης ήταν πάρα πολύ μπερξονικός, ήταν πολύ επηρεασμένος από τον μπερξονισμό και νομίζω ότι στον Ζορμπά έβαλε κάτι από τη ζωική ορμή που σπρώχνει τη ζωή να εξελισσεται σε όλο και πιο πολύπλοκες και ανώτερες μορφές. Νομίζεις ότι ο Ζορ-

μπάς έχει κάτι από αυτή τη μεταφυσική δύναμη. Κι ότι χορεύει και με το χορό του προσπαθεί να ξεκολλήσει από τη γη και να φτάσει ψηλά στον ουρανό δείχνει αυτή την ορμή της ζωής που όλο προχωρεί προς τα πάνω.

• Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Καζαντζάκης, στοχαστής και άνθρωπος της σκέψης, όχι κατ' επάγγελμα αλλά σαν στάση ζωής, συγκινήθηκε από ένα άνθρωπο της δράσης όπως ο Ζορμπάς.

Ο αληθινός Ζορμπάς ήταν άνθρωπος της ζωής, αλλά και σκεπτόμενος. Είναι γεγονός ότι ο πραγματικός Ζορμπάς έκανε σκέψεις φιλοσοφικού περιεχομένου. Βέβαια, δεν είχε τις διαστάσεις που του δίνει ο Καζαντζάκης ούτε τις ικανότητες. Πλην όμως, αυτό που βλέπουμε μέσα στον Ζορμπά είναι ότι ήταν ένας άνθρωπος που συνδύαζε και τα δύο: και τη χαρά της ζωής, τον πανηγυρισμό όλων των αισθήσεων που είναι εν εγρηγόρησιν, αλλά και ένα άτομο το οποίο το απασχολούσαν διαφορα φιλοσοφικά, μεταφυσικά και θρησκευτικά προβλήματα.

• Οπότε λέτε ότι ο Καζαντζάκης συγκινήθηκε από αυτή την ολόκληρη.

Ακριβώς. Μάλιστα το ξέρουμε ότι συγκινήθηκε μέσα από τις επιστολές του όταν χωρίσαν με τον Ζορμπά, μετά το επεισόδιο του Καυκάσου που είχαν πάει για να επαναπατρίσουν 100 χιλιάδες Έλληνες που κινδύνευαν με τη ρωσική επανάσταση το 1919. Στις επιστολές, που γράφει ο Καζαντζάκης προς την πρώτη του γυναίκα τη Γαλάτεια, όλο ρωτάει με κάποια αγωνία "τι γίνεται ο Ζορμπάς, γιατί δεν μου γράφει". Επί χρόνια το βλέπουμε αυτό. Γράφει και ρωτάει νέα για τον αληθινό Ζορμπά. Κι ο Ζορμπάς, όμως, όπως φαίνεται τον αγαπούσε τον Καζαντζάκη. Πλην όμως, ο Καζαντζάκης πήρε αυτό το αληθινό πρόσωπο και το πλούτισε με τις δικές του φιλοσοφίες ανησυχίες, γιατί ο Ζορμπάς εκτός από την μπερξονική του διάσταση έχει και τη νιτσεϊκή, που είναι η κατάλυση όλων των παραδεδεγμένων αξιών. Αυτό ο Ζορμπάς το τονίζει στο έπακρο μέσα στο βιβλίο. Ο Ζορμπάς αποκρούει και αρνείται όλες τις παραδεδεγμένες αξίες κι αυτό είναι καθαρά νιτσεϊκό. Επίσης, μέσα στο βιβλίο, αν μου επιτρέπεται να πω, είναι αντι-βούδας, διότι ο συγγραφέας κατέχει από τη βουδιστική απραξία κι ο Ζορμπάς με τη ζωή και το παράδειγμά του τον βγάζει από αυτό το βουδιστικό τέλμα.

• Ο Καζαντζάκης υπήρξε αιρετικός αλλά και γοητευτικός, μοναχικός αλλά και πολιτικός ταυτόχρονα, με αντιφάσεις πολλές και με ένα τρόπο που ξέφευγε από το συμβατικό ρόλο του διανοούμενου της εποχής. Ισχύει αυτό κατά τη γνώμη σας; Αυτό ήταν που τον έκανε ξεχωριστό μέσα στη γενιά του, σε μια εποχή που η Ελλάδα είχε να επιδείξει πολύ σημαντικούς δημιουργούς;

Ο Καζαντζάκης ήταν άνθρωπος που ήταν βαθύς στοχαστής και φιλόσοφος, αλλά συνάμα ήθελε να είναι και άνθρωπος της πράξης. Έκανε πολλές αποπειρες στη ζωή του για να μπορέσει να μπει στην πράξη. Αυτός ήταν και ο καημός του ότι δεν μπόρεσαν οι αποπειρές του να επιτύχουν. Για παράδειγμα, όταν ήταν στο Βερολίνο το 1923 έκανε μια απόπειρα να ενταχθεί στο κομμουνιστικό κίνημα και μάλιστα με τον Δανιηλίδη είχαν προγραμματίσει να βγάλουν ένα περιοδικό αριστερού περιεχομένου. Μετά τον πόλεμο έγινε υπουργός στην κυβέρνηση Σοφούλη για 1,5 μήνα. Μετά τον πόλεμο ίδρυσε ένα σοσιαλιστικό εργατικό κόμμα. Έκανε πολλές αποπειρες να μπει στην πράξη γιατί πίστευε ότι η πράξη σώζει τον άνθρωπο. Μάλιστα πολλές φορές στα γραπτά του περιφρονεί τον εαυτό του αποκαλώντας τον "χαρτοπόντικα" ή λέει "ψυχή μου είσαι μια κατσίκια που αντί να τρως χορτάρι τρως χαρτί". Είχε την επίγνωση ότι δεν πρέπει ο άνθρωπος να είναι μονόπλευρος κι ότι ένας συγγραφέας πρέπει να μετέχει στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Αυτό το προσπάθησε αλλά δεν το πέτυχε γιατί στο βάθος η κλίση του ήταν να γίνει ένας μεγάλος συγγραφέας και ποιητής.

Ωστόσο, όλοι του οι ήρωες, κι όχι μόνο ο Ζορμπάς, είναι άνθρωποι της πράξης. Ο Οδυσσεύς δεν είναι άνθρωπος της πράξης; Ο καπετάν - Μιχάλης δεν είναι άνθρωπος της πράξης; Ακόμα κι ο φτωχούλης του Θεού με τον τρόπο του δρα. Δεν ανεβαίνει σε κανένα άμβωνα για να διδάξει τη χριστιανική θρησκεία αλλά κατεβαίνει κάτω με τον κόσμο, ανακατεύεται και τη διδάσκει στην πράξη.

• Το έργο του Καζαντζάκη είναι πλούσιο, μεταξύ άλλων, σε ηθογραφικά στοιχεία. Πιστεύετε ότι αυτό μειώνει την επικοινωνιακή δύναμη του έργου του με τις νεότερες γενιές αναγνωστών;

Τα ηθογραφικά στοιχεία, κατά τη γνώμη μου, για ένα προσεκτικό αναγνώστη εντάσσονται στο φιλοσοφικό σύστημα σκέψης του. Εκείνο που απομακρύνει του νέους από τον Καζαντζάκη, διότι όντως υπάρχει μια απομάκρυνση, είναι το εμπόδιο της γλώσσας. Η γλώσσα του δεν γίνεται αποδεκτή από τους νέους. Νομίζω ότι αυτό στέκεται αναμεσα στους νέους και τον Καζαντζάκη, όχι το περιεχόμενο αλλά η γλώσσα που χρησιμοποιεί. Εγώ που μεγάλωσα με τη δημοτική και τη λάτρεψα κι ενώ στο σχολείο μας μάθαιναν καθαρεύουσα εμείς λαχταρούσαμε τη δημοτική, ο Καζαντζάκης μας τραβάει και γι' αυτό το λόγο. Ακούω όμως τα σημερινά παιδιά, κι από το γιο μου τον ίδιο, ότι η γλώσσα δεν τους αρέσει γιατί όπως ξέρετε τώρα πια η καθαρή δημοτική που χρησιμοποιούσε ο Καζαντζάκης, ο Παλαμάς, ο Βάρναλης δεν χρησιμοποιείται κι έχει αντικατασταθεί από τη νεοελληνική που είναι αρκετά διαφορετική.